

CSERES TIBOR:

KÉPEK A KASSAI KÓDEXRŐL

Levéltben és szóban tölem kérdik sokan, mi lett a sorsa az Árpád-kori táltos-pereket tartalmazó Kassai Kódexnek, amelyről négy esztendője két ízben is terjedelmes tudósítást közöltem az Élet és Irodalomban.

Nem szándékoztam harmadszor is hírt adni erről a vitatott, kéziratot „középkori” iratgyűjteményről, mint a tudomány (vagy áltudomány) illetékességi körébe tartozó jelenségről. Történettudósaink és Fehér Mátyás Jenő nézetkülönbségéről már annak idején számot adtam. Most mégis, mert közben adódtak némi fejlemények a „Kódex” körül s leginkább azért, mert konok argumentációja közben engemet személy szerint is illet, hozzászólok a „felfedező”, nem mulaszthatom el, hogy pontot ne tegyek évekkal ezelőtt leírt két bővített mondatom után.

Akadhatnak néhányan, akik emlékeznek rá, hogy 1968 karácsonyán miképp számoltam be *Táltosok és szerzetesek* című írásomban arról a kiadványról (Képek a sámani kvizició történetéből — Warren Ohio. USA. 1967), amelyben Fehér M. J., az egykori domonkosrendi szerzetes, miközben lelkesülten vártóságos táltossá magasztosul, hi-

rül adja, hogy még 1944-ben a Kassa melletti Mislótká plébániáján egy kéziratot fóliánsra bukkant, amely 1690-ben készült, erősen megrongált kéziratot másolata volt egy 1222 és 1520 között keletkezett iratgyűjteménynek, amely 789 csupa dominikánusok által tárgyalt pert tartalmazott, s ezek közt 33 olyan is volt, amely sámanok működésére vonatkozott. Az említett 68 oldalas füzet ugyan egyetlen sáman-pert közölt csak egész terjedelmében, latinul és magyar fordításban — hármat csak magyarul s további kilenc per anyagából idéve. Történészek, nyelvészek és medievisták véleményét megkérdezve itt, alig leplezhető izgalommal vették kezükbe az ígertes kiadványt, magam is jeleztem, milyen nagy jelentőségű lehet egy ilyen terjedelmes gyűjtemény. akár a magyar hitvilág, akár a köztörténet számára a XIII. századból. Tudósaink azonban a kötettel való ismerkedésük után szerfölött nagy fenntartással fogadták a publikációt. A velem közölt legenyhébb vélemény szerint ezeknek a személyeknek tudományos értéke nem több, s nem nagyobb, mint Herczeg Ferenc Pogányok című regényének tudományossága. A teljes irattömög várható közéletelég azonban, nem hangzott el és nem

„Élet és Irodalom”, 1973. november 24.

íródott le végleges elutasítás. Beszámolóml közlése idején érkezett Magyarországra, nem ugyan a teljes és olyannyira várt corpus, de mégis a nagy, félezer oldalas mű: *A középkori magyar inkvizíció* (Transsylvania kiadó, Buenos Aires, 1968.). A díszes bőrkötésbe foglalt, testes nyomtatvány általában csalódást okozott a még mindig várakozó magyar tudományos-ságnak: egyetlen összefüggő periratot sem tartalmazott, csak kiszakított, hellyel és idővel nem jelzett fórmélék-mondatokat. Tudósaink nagyrészt úgy vélekedtek, hogy a másolatban fennmaradt állítólagos *Syngrapha Dominicana*, vagy amint Fehér M. J. nevezte, *Kassai Kódex* nem létezik. S mindazt, amit a két kiadványban közzétett, saját kut-fejéből, s némely huszadi századi néprajzi és történelmi kiadványokból meríthette. Jómagam, második írásom végén (Hol a kódex?) saját szakállamra ennek ellenére négy-öt százaléknyi valószínűséget adtam a kódex valódiságának, majdani előkerülése reményében. Fehér ugyanis azt állította, hogy a kódexet magát sajátkezű lemásolása után Budapesten hagyta a dominikánusok rendházának könyvtárában. A megkérdezett egykori domonkosrendi könyvtárosok azonban határozottan állították, hogy semmi ilyen, vagy ehhez hasonló letétről nem tudnak. A teljes másolat — a Fehér kezével lemásolt szöveg — azonban még mindig készült. Ehelvett ő 1969 decemberében *Magyar Történelmi Szemle* címen (egy chicagói hazafi magyar vendélfős támogatásával) fólvoíratot indított, s mindjárt az első számban terjedelmesen válaszolt a munkájáért őt ért támadásokra és kételyekre: Viharok a Kassai Kódex körül! — címen, majd folyóirata későbbi füzetekben még két írásban igyekszik tisztázni módszerét.

★

A kételyeket (tiltakozásokat) háromféleképpen igyekszik eloszlatni Fehér M. J. Kódexét a magyar politika tengelyébe iktatja, a maga tudományos gondoságát megsokszorozza, s végül fényképeket közöl.

Szabadságharcunk bukásáig viszszanyúló kódex-ellenes maffiát leplez le. Eszerint a 49-ben a magyar dömések helyébe furakodó cseh dominikánusok a kassai kolostor tulajdonát jelentő XI—XIV. századból származó magyarországi pergamen kódexeket kótyavetyélétek el bizonyos szlav antikváriusok által, Nürnbergben. A kiegyezés után oda visszatérő magyarérelmű

szerezetek már csak az üres könyvtárpólcokat találták. A Kassai Kódexnek, a mainak eltüntetése Fehér szerint egyenes folytatása a múlt századi magyarelles maffiának.

Ha ez a közlés nem szemendezett mendemonda, a mai „nyomozás” során akkor is csak hangulat-keletést szolgálhat.

Hol is lehet most a kézirat, XVII. századi másolatban tovább-lappangó Kódex? — teszi fel magának végre a kérdést Fehér M. Jenő, majd újra elősorolja a Kassai Kódex kalandos és még nyomon követhető útját, két könyvében közölt emlékezései után, immár harmadik változatban, ezúttal lényegesen megmásva emlékezete eddig működő sugallatait: „1945. február 11-én — írja saját szóhasználatával — Kassát megszállták az orosz csapatok és nyomában jött a szlovákok részéről a kiutasítás. Kéziratot nem vihettek magammal, hanem barátaimnál helyeztem el, pár más értékesebb holmival és megindultam gyalogosan a téli locs-pocsban Hejcére, száműzött püspökömhöz, dr. Madarász Istvánhoz, majd ismét kéthetes kóborlás után a lerombolt Budapestre. Barátaim Bodrogszerdahelyre szállították lefoglalt (?) csomagjaimat, bennük a Kassai Kódexet.”

Csupa hitelességre törekvő, valóságosnak látszó, de jelentéktelen részlet. Aztán jön, amit már ismerünk: a kódexet Budapesten helyezte el, az ott elveszett, ő mossa kezét. S ebben a pillanatban, a vita második évében! eszébe jut, a kódexről még egy másolat készült, mégpedig fényképes! Boross Dezső nevű, lelkes kassai fényképész jóvoltából.

Újabb izgalmas lehetőségek várakozásra, reménykedésre. Mert a készített fényképmásolatok — természetesen — az ellenőrző szervek kezén — 45-ben — szőrükön, szálukon eltűntek. De mindmáig nyoma veszett Boross Dezsőnek is, és vele az ő magáncélra készült teljes fotokópiának is.

★
És most egy újabb fordulat következik, még mindig Fehér magyarázó vitacikkén belül.

A tudományszomjas fotográfus hálából a kódexet kívülről is megörökítette Fehér számára, sőt — egyre osztódó részletek — a bőrkötéses kódex hátsó táblájának belső töltéséből áztatás folytán előkerült ösnyomtatványt, kéziratot levelet és oklevéltöredéket, amelyek az egész nagyértékű kéziratot Syngrapha-másolat megítélése szempontjából kor-

jelző bizonyítékok lehetnek. Ezeket a fényképeket közli is cikke mellékleteként Fehér.

A paleográfaiában, az írástudományban járatlan olvasó megtorpan efféle közlések láttán: ha a régészek némely sírleletek pénzecskéiből, obulusaiból megállapíthatják a halet történelmi korát, úgy az ő bőkötéses táblakönyv-töltelek sokmindent elárulhat a bekötés valószínű, legkorábbi és legkésőbbi éveiről Fehér számára.

Az évente hatszor megjelenő, s két éve Argentínába áttelepített Magyar Történelmi Szemle közölni kezdett egy-egy latin-nyelvű kivonatos perszöveget aztán a kódexből. Történettudományunk ezeket a szövegeket — úgy tetszik — egyelőre nem tekinti többnek és hitelesebbnek a két említett kötetben már megjelent szövegeknél.

Akadit azonban valaki, aki megvizsgálja, legalább a Kassai Kódex hátlaptöltelekéből előkerült, s becses makatúráként fennmaradt ősnymtatvány- és oklevéldarabok fénymásolatait. A könyvtörténész, Borsa Gedeon vállalkozott erre. En még akkor nem hallottam vizsgálódásairól, de Fehér M. J. több ezer kilométer távolságról híret kapta Borsa eredményeinek, s folyóirata (Magyar Történelmi Szemle) 1971-es utolsó számában válaszol azokra a leleplezésekre, amelyeket a szokás szerint késve-késve megjelenő budapesti Magyar Könyvszemle 1972. 1—2. száma csak jó fél év múlva hozott nyilvánosságára. Borsa észrevételeinek lényege: a bizonyítékul szánt töltelek ősnymtatvány és oklevél csupa múlt században készített facsimilekből van kímetsze és összeállítva, sőt, az egyik kéziratot német nyelvű levelet hasonmban 1911-ben publikálták! Hogyan vágja ki magát ebből a hurokból Fehér? Egyszerűen és gyermekes természetességgel. Hangot és állítást változtat: ha az ősnymtatvány-kópia 1835-ből származik, ez természetesen azt jelenti — mondja —, hogy a kódexet csupán 1835 után kötötték bőrbe.

Történelmi Szemléje legutóbbi számában önértzetesen visszautasít minden további gyanúsítást: Egy könyv kötetstáblája és a könyv belseje között nincsen szükségszerű összefüggés...

S ezután mintha mi sem történt volna, előveszi Fehér, jó kártyajátékosként a következő adut; hogy a kódexet nem most másolta, tehát találta ki, mint sokan gyanítják, hanem még akkor és Budapesten, s azt majd a papírossal fogja igazolni: „Másolási jegyzeteimnek papíránya a budapesti Szent Do-

monkó utca 3. alatt levő kolostorunk hivatalosan használt nyomtatványának hátlapjaként szerepel. Velem volt a huszonötéves emigrációban. Sok felhasználta lapon a szerzet ajánlását kéré állást keresők szerepelnek. Alkalmilag ezeknek a fotokópiáit is közölni fogom.”

Súgva kérдем: mit bizonyít ez? Hogy Fehér M. J. annak idején szobrevágott néhány kolostornymtatványt.

★

Abba is hagyja mihamarabb a maga igazának bizonyítását Fehér, egyetlen támadó kijelentéssel örökre elnémítja ellenfeleit: mindenki, aki kétsége vonja a Kassai Kódex létét — gyanús személy, alkalmasint hazaáruló. Például Borsa Gedeon! Vajon miért támadja Borsa a kódex hitelét, sőt létét? Csakis azért, mert nem tudott elmentálni könyvgyűjtői szenvedélyének és illegálisan maga kaparintotta meg a kódexet. Bár lehetséges, hogy megbízatást kapott a hatalomtól, talán idegen hatalmak valamelyikétől, hogy a magyar középkorok ezt a ragyogó hagyatékát, ami a Kassai Kódex, tagadja meg és nyilvánítsa hamisnak, s nemlétezőnek. Persze, ez esetben Borsa hazaáruló. S hazaárulókat valamennyien a megfélemlített és megalkuvó középkor-tudósok is (Mezei László, ifj. Horváth János, Györfy György), akik akár egy lábujgyeztényi terjedelemben is kételkedni mertek a kódex valódiságában.

Noha első, még 69-es cikkében bőven és bizalommal merített az én tudósításomból is, második (sok kételyt tartalmazó) cikkem nyomán engemet is a haza ellenségei közé sorolt Fehér. Egészen pontosan — a csehok szolgálatában álló szenczáciovadásznak. Hogy mért éppen a csehak zsoidjába utal, azt az ügy kassai vonatkozásai miatt érteni lehet. Hiszen magam is jártam azokban az esztendőkből (1938—40) Kassán. De vajon hogyan derítette ki bizalmas kapcsolatokat a csehekkel? Bizonyítéka van rá: telefonszámom azonos azzal a számmal, amelyen a csehszlovák tudományos akadémiának egy társadalomtudományokkal foglalkozó csoportja, itt Budapesten feltárcsázható az Úri utcában, a Magyar Tudományos Akadémia kebelében.

Utána lapoztam s csakugyan, a telefonkönyvből kideríthető, hogy az árukkódó hatjegyű telefonszámok négy számjegy erejéig, megszólalásig azonosak. Csak két szám különbözik. Tehát a bizonyíték csak körülbelül igaz. Tudományos szóval: circa.

